

שיג ושיח - הרב יונתן זקס

את פרשת מצורע נקרא בשבוע הבא, אבל רוב דיני המצורע מובאים כבר בפרשת השבוע שלנו, פרשת תזריע. המפרשים תהו מהי הצרעת ומדוע התורה מצאה לנכון לעסוק בה בהרחבה. מסקנתם היא שהצרעת היא עונש על לשון הרע.

עדות לכך יש בסיפורה של מרים שדיברה בזלזול על אחיה משה "על אדות האשה הפשית אשר לקח" (במדבר יב, א). הקב"ה בכבודו ובעצמו חש מחויב להגן על כבודו של משה, וכעונש למרים נגף אותה בצרעת. משה התפלל לה' שירפא אותה. ה' נעתר לו וקצב את המחלה לשבעה ימים, אך לא ביטל את העונש לגמרי. ברור שבעיני התורה לא היה מדובר בזוטה, שכן בספר דברים מוזכרים בני ישראל שוב על מצוות הצרעת, ומיד מצטווים לזכור "את אשר עשה ה' אליהם למרמם בדרך בצאתכם ממצרים"; אחד מדברים מעטים למדיי שהתורה מצווה במפורש לזכור (דברים כד, ח-ט; וראו אבן עזרא שם).

מעניין שעל פי חז"ל, גם משה עצמו חטא באותה עברה. מול הסנה הבווער, כשה' הטיל עליו להנהיג את העם, משה ענה ואמר "והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי" (שמות ד, א). ה' השיב לו באותות: מטה משה היה לנחש, ידו הצטרעה לזמן קצר, והוצע לו להפוך מים לדם לעיני בני ישראל. שניים מן האותות זוכים להד בהמשך הסיפור: מטה משה הופך לנחש לעיני פרעה, ומים הופכים לדם במכת דם; אך שום יד אינה נעשית מצורעת.

חז"ל, ערניים כתמיד לדקויות בכתובים, למדו מכך שהצטרעות היד בסנה לא הייתה אות, כי אם עונש. משה למד ש"החושד בכשרים לוקה בגופו". ה', מספר התלמוד, אמר

מילים הורגות

האנה סמית הייתה בת ארבע-עשרה. היא גרה ולמדה בעיר לאטרוורת שבאנגליה. נערה נבונה וחברותית שעתיד מלב לב ניבט אליה. בבוקר 2 באוגוסט 2013 נמצאה האנה תלויה בחדר השינה שלה. היא התאבדה.

עד מהרה גילתה משפחתה של האנה שהנערה הייתה יעד להתעללות מילולית אנונימית באחת הרשתות החברתיות. האנה הייתה קרבן לגרסה העדכנית של הסיפור העתיק ביותר בתולדות האדם: שימוש במילים כנשק בידי אנשים הרוצים להכאיב. גרסה חדשה זו ידועה בשם בריונות רשת.

בשפה ההלכתית זהו לשון הרע. בתורה איסור לשון הרע, דיבור שלילי ומשפיל על אנשים, הוא חלק מאיסור הרכילות¹, ואין הוא עומד בפני עצמו. למרות זאת, חכמינו ראו בו אחד החטאים החמורים ביותר. הם הפליגו בחומרתו כל כך עד שהשוו אותו לצירוף שלושת האיסורים הגדולים ביותר גם יחד: לשון הרע כמוהו כעבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. עוד אמרו - וסיפורה של האנה סמית ממחיש זאת - שלשון הרע הורג שלושה: המספר, המקבל, וזה שמספרים עליו.²

למשה שבני ישראל "הן מאמינים בני מאמינים - ואתה אין סופך להאמין".³

סיפור יוסף ואחיו ממחיש את הנזק הנורא שלשון הרע עלול לגרום. התורה מספרת כי יוסף בן השבע עשרה הביא לאביו את דיבתם הרעה של כמה מאחיו (בראשית לז, ב). זו לא הייתה ההתגרות היחידה שבעקבותיה זממו האחים להרוג את יוסף ולבסוף למכור אותו לעבדות. היו עוד כמה גורמים. אבל הוצאת הדיבה הרעה ודאי לא הוקירה אותו בעיני אחיו.

הרה אסון במידה לא פחותה היה חטא המרגלים שהוציאו את דיבתם הרעה של ארץ כנען ותושביה. התורה משתמשת פה (במדבר יג, לב) באותו ביטוי ממש: דיבה. אפילו לאחר שמשה התפלל לה' שישלח לבני ישראל על שקיבלו את הדיבה, הם נענשו עונש חמור: ארבעים שנות נדודים במדבר, וכיליון כל דור יוצאי מצרים לפני הכניסה לארץ ישראל.

מדוע רואה התורה את לשון הרע, את הוצאת הדיבה, בחומרה רבה כל כך? אחת הסיבות לכך היא האופן שבו תופסים ביהדות את אלוהים ואת המצב האנושי. היהדות היא הרבה יותר מדת של אנשים קדושים ומקומות קדושים - היהדות היא דת של מילים קדושות.

אלוהים ברא את העולם במילים: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי... וַיְהִי". אלוהים מתגלה במילים. הוא דיבר אל האבות ואל הנביאים, ואפילו אל כל בני ישראל בהר סיני. בשורש האנושיות שלנו נמצא כושר הדיבור. בריאת האדם מתוארת בתורה כך: "וַיִּצְרַח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֹפֵר מִן הָאֲדָמָה, וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים, וַיְהִי

הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה" (בראשית ב, ז). אונקלוס מתרגם "נפש חיה" במילים "רוח ממללא": נפש ממללת, מדברת. השפה היא החיים. מילים הן כלי יוצר, אבל גם כלי משחית. אם מילים טובות הן קדושות, הרי מילים רעות הן חילול הקודש.

אחד הסימנים ליחסה החמור של היהדות למילים הוא התפילה שאנו אומרים בסיום כל תפילת עמידה, שלוש פעמים ויותר בכל יום: "אלוהי, נצור לשוני מרע, ושפתיי מִדְבַר מְרָמָה, ולמקלליי נפשי תידום, ונפשי כעפר לכול תהיה". תפילת העמידה נפתחת במילים "ה' שפתיי תפתח ופי יגיד תהילתך" - והנה בחתימתה אנו מבקשים מה' שיעזור לנו לסגור את השפתיים הללו: לנצור אותן מפני דיבור רע על אחרים, ואף מפני תגובה לדיבור רע על אודותינו.

אבל למרות הכול - למרות האיסור בתורה על רכילות, למרות הסיפורים על יוסף, משה, מרים והמרגלים, למרות אותה נוקשות שאין דוגמתה שחז"ל נקטו כלפי לשון הרע - עוון זה נותר שכיח כל הדורות, עד ימינו אנו. כל מנהיג הוא מושא ללשון הרע. חז"ל אמרו שכאשר משה יצא מאהלו השכם בבוקר היו הבריות מרננות "מה ראה בן עמרם לצאת? שמא אינו שפוי בתוך ביתו?", וכאשר היה מאחר לצאת היו רוטנות "מה ראה בן עמרם שלא לצאת? מה אתם סבורים, יושב ויועץ עליכם עצות רעות וחושב עליכם מחשבות!"⁴

כל בעל עמדת מנהיגות, ממנכ"ל ועד הורה, נאלץ להתמודד עם לשון הרע הנאמר עליו. לפעמים עליו להסכיף למצב זה, שכן זהו מחירה של מנהיגות. יש אנשים שמקנאים. הם מרכלים. הם מנסים למצב את עצמם כלפי מעלה באמצעות הנמכתם

לנמענים רבים, ולא זו בלבד אלא שהוא גם עוקף את המפגש פנים אל פנים - מפגש שעשוי לעורר אצל מפיץ השנאה בושה, רגישות ושליטה עצמית. המיתולוגיה היוונית מספרת על טבעת גיגס, שמי שעונד אותה נעשה רואה-ואינו-נראה. הוא יכול לכצע כל פשע שיעלה על דעתו ולא יילכד.⁶ המדיה החברתית, המאפשרת לפרסם תגובות בעילום שם ולהסתתר מאחורי זהויות בדויות, היא הדבר הקרוב ביותר לטבעת גיגס שהיה אי פעם. לכן היא כה מסוכנת.

סיפורם של האנה סמית ובני נוער אחרים שהתאבדו הוא אישור טרגי לצדקתם של חכמינו, שלא גרסו "הכול דיבורים" אלא להפך, שמילים הורגות. דיבור חופשי איננו דיבור חסר רסן, אלא דיבור המכבד את החופש והכבוד של הזולת. אם אלה לא יהיו יקרים ללבנו, הדיבור החופשי יעלה לנו ביוקר.

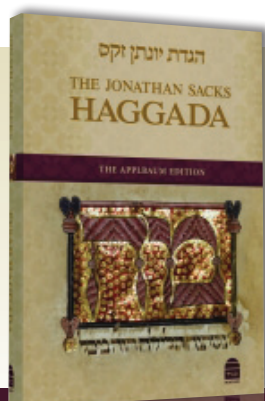
עתה יקל עלינו להבין את רעיון הצרעת. למחלת הצרעת שבתורה, על כל סוגיה - צרעת העור, צרעת הבגד, צרעת הבית - יש תכונה בולטת: גילוייה החיצוניים מיידים ובלטים מאוד לעין. אנשים מדברים לשון הרע מפני שכמו עונדיה של טבעת גיגס, הם חושבים שהם סמויים מן העין. "זה לא אני. מעולם לא אמרתי כך. לא התכוונתי. הובנתי לא נכון". התורה אומרת לנו

של אחרים. אם אתם מחזיקים בעמדת מנהיגות כלשהי, כדאי שתתרגלו שמאחורי גבכם, או אפילו אל מול פניכם, יהיו אנשים שיפגינו ביקורתיות, זלזול, רשעות ולפעמים אפילו חוסר יושר. לא קל לשאת זאת. מהיכרותי עם מנהיגים רבים בתחומים רבים אני יכול להעיד שלא לכל האנשים החשופים לאור הזרקורים יש עור עבה. רבים מהם רגישים מאוד, וביקורת מתמדת ובלתי מוצדקת עלולה להצמיד אותם.

אם אי פעם תחוו זאת, קחו את עצתו הטובה של הרמב"ם: "אם דקדק החכם על עצמו, והיה דיבורו בנחת עם הבריות, ודעתו מעורבת עמהם, ומקבילן בסבר פנים יפות, ונעלב מהן ואינו עולבן, מכבד להן ואפילו למקילין לו... הרי זה קידש את השם, ועליו הכתוב אומר 'עבדי אֶתָּה יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאֵר' (ישעיה מט, ג)."⁵

זאת באשר ללשון הרע המופנה נגדכם, המנהיגים. אולם כאשר הוא מופנה נגד הקבוצה כולה, יש לטפל בו באפס סובלנות. מתן חופש לחברי הקבוצה לדבר סרה איש ברעהו יגרום בסופו של דבר להתפוררותה. לשון הרע יוצר אנרגיות שליליות. כשהוא משולח בתוך הקבוצה, הוא זורע זרעי חשדנות וקנאה. כשהוא מופנה החוצה, הוא עלול להוליד יהירות, צדקנות, גזענות ודעות קדומות - תופעות הרסניות לעמידתה המוסרית של כל קבוצה שהיא. אם אתם חלק מקבוצה כזו, מנהיגים או לא מנהיגים, חובתכם להבהיר בנימוס שאין לכם חלק ונחלה בסוג כזה של תקשורת ואין לו מקום בשיחות שאתם מנהלים.

בריונות רשת היא המילה האחרונה בתחום לשון הרע. האינטרנט, בכלל, הוא האמצעי היעיל ביותר שהומצא אי פעם להפצת שנאה. הוא מאפשר לפרסומים להגיע בדרך פשוטה

הגדת יונתן זקס

הגדה של פסח בעימוד קורן ובתרגום וביאור לשפה האנגלית

וגם 21 מאמרים מרתקים באנגלית בענייני החג!

הקלידו את קוד ההנחה: **מנהיגות** בדף פרטי הקנייה

וקבלו 25% הנחה על 'הגדת יונתן זקס'

מילים הורגות

שלשון הרע הנאמר בחדרי חדרים, סופו שיוקע בציבור, ודובריו ייחשפו לעין רואה.

בפשטות: כדרך שאנו נוהגים בזולתנו, נוהג ה' בנו. אל נצפה מהקב"ה להאיר אלינו את פניו, אם איננו מאירים פנים לבני אדם אחרים.

- 1 ויקרא יט, טז.
- 2 ראו רמב"ם, משנה תורה, הלכות דעות ז, ג.
- 3 שבת צז ע"א.
- 4 מובא ברש"י לדברים א, יב.
- 5 משנה תורה, הלכות יסודי התורה ה, טו.
- 6 ראו אפלטון, המדינה, ספר שני, ב, 359a-d360.